

Zgodovinsko jedro kot življenjski prostor

The Historical Nucleus as a Living Environment (Plans for the Renewal of Krško)

NAČRTOVANJE PRENOVE V KRŠKEM

Uvod in izhodišča

Med poskuse, kako urediti zgodovinski del enega izmed slovenskih mest, sodi tudi načrtovanje prenove v Krškem. Po težiščih, postopkih in ravni načrtovanja se nekoliko razlikuje od drugih primerov pri nas, kar izhaja iz posebnih okoliščin glede uporabe rezultatov in posebnosti obravnavanega območja.

Leta 1977 je Urbanistični inštitut SR Slovenije dobil naročilo za novelacijo prostorskega plana za občino Krško in urbanističnega načrta za mesto Krško, poleg tega pa tudi za izdelavo t. i. prvin načrta prenove zgodovinskega jedra mesta Krško, torej za staro Krško. Pod prvinami načrta prenove smo si predstavljali pripravo strokovnih izhodišč na osnovi pretresa obstoječega stanja, ki bi imela dvojni namen: uporabna bi bila za potrebe nastajanja urbanističnega načrta mesta in za oblikovanje osnov urejanja zgodovinskega jedra v daljšem obdobju.

Postopek, ki smo ga uporabili, je prilagojen postopkom planiranja v smeri osnovelementi-smernice-dogovor (-načrt-izvedba). Menili smo namreč, da je problematika območja, kakršno je zgodovinsko jedro, v svojih vzrokih in posledicah tako mnogoplastna, da je nujno že načelno prostorsko in časovno razširiti okvir obravnavanja vsakega problema, ki se v njem pojavlja. Tako že razmeroma majhni prenovitveni posegi pravzaprav niso mogoči brez celovitega pretresa problematike in sodelovanja uporabnikov prostora in širših družbenih dejavnikov. Težišče našega dela je torej v tem, da ugotovimo širše družbene in prostorske pogoje prenove.

Ob načrtovanju prenove smo upoštevali naslednja delovna izhodišča:

— Historično jedro je vpeto v širši prostor in družbo in ga ni mogoče preurejati, ne da bi upoštevali njegove potrebe, danosti in možnosti kot tudi potrebe širšega okolja. Eden izmed razvojnih ciljev, ki ga je potrebno pri obnovi historičnega jedra posebej upoštevati, je zahteva, da bi se morala kvaliteta bivanja v jedru izenačiti z drugimi deli mesta v tistih točkah, kjer je nižja. Sočasno nastajanje planskih aktov urejanja mesta in prenove zgodovinskega jedra je pri tem srečna okoliščina, ki omogoča boljše rezultate.

— Obravnavano območje ima poseben oblikovni značaj, po katerem se razlikuje od drugih slovenskih mest, pa tudi od drugih delov mesta Krškega.

— Obravnavano območje je naseljeno. V

njem so razviti odnosi med prebivalci samimi, pa tudi povezave med njimi in prostorom, tako prostorom jedra kot preostalih delov mesta.

— Eno od osnovnih načel bodočega urejanja naselja, kakršno je zgodovinsko jedro Krškega, naj bi bilo upoštevanje in varovanje vrednot jedra kot fizičnega, kulturnega in družbenega prostora, kakor ga pojmuje urbanistična stroka ter druge stroke in zahteve razvoja socialistične samoupravne družbe.

Potrebna obsežna podrobna proučitev obstoječega okolja je pravzaprav raziskovalno delo na različnih strokovnih področjih. Pri tem smo naleteli na težave, kot so prilagoditev postopkov in meril vrednotenja za potrebe prenove pri posameznih strokah, da bi bili rezultati na isti ravni in uporabni za procese načrtovanja in projektiranja.

Današnje historično jedro mesta Krškega, ki se je v srednjem veku razvilo iz manjšega naselja v trg (l. 1351) in mesto (l. 1477), je nastalo in se razvijalo na zelo omejenem prostoru; stisnjeno je med pobočje Trške gore in Savo. Možnosti nadaljnega prostorskega razvoja na njegovi zgodovinski lokaciji so omejene, saj je bil razpoložljiv prostor zapolnjen že konec prejšnjega stoletja.

Šele v povojnem času se je Krško pridružilo tistim slovenskim krajem, ki so izkoristili možnosti za razvoj industrije. Prej samostojni naselji Krško in Videm sta se leta 1953 povezali v vsebinsko in funkcionalno celoto mesta Krškega, ki se mu pridružujejo še zaselki v okolici.

Novije prostorske razmere razvoja mesta Krškega, predvsem prostorske omejitve v zvezi z nuklearno elektrarno in varstvom kmetijskih površin so narekemale, da si mesto izbere novo smer naseljevanja in predvsem, da bolje izkoristi obstoječa mestna območja, med katerimi je tudi zgodovinsko jedro. Zato je tudi ena izmed nalog prenove zgodovinskega jedra odgovor na vprašanje, ali, kje, koliko in s kakšnimi pogoji je mogoče urediti nova stanovanja. Ugotoviti je potrebno tudi, ali ima jedro možnosti za nadaljnji razvoj v mestno središče.

Značilnosti oblikovanosti prostora in zgradb

Historično jedro Krškega se v marsičem razlikuje od historičnih jeder drugih slovenskih mest. Predvsem je v primerjavi z njimi v večji meri ohranilo značilno prostornost starih mest iz predindustrijske dobe. Ima značilno strnjeno zasnovo, jasne meje z naravno okolico in drugimi deli mesta,

pocenoteno višino mestnega telesa z značilno silhueto, veliko zelenja in vrtov, obdanih z robno zazidavo, ki mnogokje še ni zaključena. Ima tudi srečo, da v njem še niso preizkušali tistih novejših zazidalnih in arhitekturnih zasnov, ki se bistveno razlikujejo od obstoječih zgodovinskih oblik. Staro Krško npr. nima stolpnice kot večina drugih slovenskih mest.

Prebivalstvo in etnološka ocena območja prenove

Menili smo, da vloga sociološke ali etnološke stroke ni le ugotavljanje sociodemografskih značilnosti območja, ampak predvsem odnos prebivalcev do njihovega stanovanjskega in bivalnega okolja, ugotavljanje njihovega zaznavanja problemov in vrednot socialnega in fizičnega okolja, pa tudi odnos do prenove in sprememb, ki jih ta prinaša. Vse to smo ugotavljali z namenom, da bi

— širši družbeni cilji, ki jih zasleduje prenova, ne prišli v nasprotje s temeljnimi interesi lokalnih prebivalcev. Te je potrebno obravnavati predvsem kot neposredne uporabnike prostora in samoupravjalce,

— aktivirali odnos prebivalcev do prostora in prenovitvenih pobud;

— spoznali lokalne etnosocialne značilnosti kot enega najpomembnejših izhodišč za določitev standardov in programskih osnov za planiranje, projektiranje, oblikovanje in urejanje v območju.

Historično jedro je socialni, kulturni in fizični prostor z močno prisotnimi medsebojnimi učinki. Kot socialni prostor je historično jedro mogoče oceniti kot načeto. Vzrok je neustrezna dosedanja stanovanjska, socialna, kulturna in urbanistična politika. Pri tem velja poudariti, da gre za povprečno oceno in da kvaliteta socialnega prostora močno niha v posameznih delih jedra. Odvisna je — kar je pomembna ugotovitev — predvsem od kvalitete fizičnega prostora in razmerja odprtih in zaprtih površin, zasebnega ali družbenega lastništva objektov, kvalitete medsebojnih odnosov, ustrezne različnosti kulturnih vzorcev itd. Historično jedro je kot kulturni prostor neizrazito. Vzroki so podobni kot v socialnem prostoru. Načetost ni enakomerna, ampak niha po območjih in je odvisna predvsem od razporejenosti prebivalstva kot nosilcev različnih kulturnih vzorcev. Posamezen del je npr. kvaliteten, če žive v njem prebivalci z ustrezno raznolikostjo kulturnih vzorcev, medtem ko bolj homogena sestava niha kvaliteto. Fizični prostor jedra je gradbenotehnično, funkcionalno in infrastrukturno načeto, vendar je dimenzioniran in ob-

likovan kvalitetno in humano. S sanacijo pomanjkljivosti bi lahko zadovoljeval potrebe, želje in predstave sedanjih prebivalcev, prav tako pa tudi novih s sorodnimi kulturnimi vzorci in načinom življenja. Slabša so stanovanja v območjih poslovnih novogradenj, kar je svojevrsten, a tudi razumljiv paradoks. Nove gradnje so namreč del-

je 16,80 % prebivalcev jedra starih nad 65 let, kar je izredno visok delež. Stopnja avtohtonosti prebivalstva je izredno visoka, saj le 6 % prebivalcev živi v njem manj kot 10 let, kar 45 % pa od rojstva. Oboje kaže na probleme akulturacije novih prebivalcev in privajanja obstoječih prebivalcev nanje. V primerjavi z drugimi deli me-

1. KRŠKO. Zgodovinsko jedro je odmaknjeno od preostalega mesta, ki se je v povojnem času razvijalo na drugem bregu Save. Novejši prostorski pogoji razvoja mesta narekujejo, da se boljše izkoristi obstoječa mestna območja, med njimi tudi zgodovinsko jedro

ne, torej ne dovolj premišljen poseg, ki ima učinke predvsem na neposredno okolico s poslabšanjem bivalnih razmer in »pretnjo«, da se bo tako pozidala še okolica.

Ustrezno in po lokalnih oblikovnih vzorcih urejen prostor in zgradbe, predvsem s primernim razmerjem med odprtimi in zaprtimi površinami, ugodno vpliva na oblikovanje kvalitetnega kulturnega in socialnega prostora, kar je nujno potrebno upoštevati pri prenovi in tudi pri oblikovanju nove zasedave.

V ilustracijo navajamo tudi nekaj splošnejših podatkov. Dobili smo jih iz etnološkega vprašalnika (oz. iz pripravljalnega gradiva za njegovo izvedbo), na katerega so odgovarjala posebej izbrana gospodinjstva, ki naj bi predstavljala značilno populacijo jedra. Pri njihovi izbiri smo izhajali iz načel tesne povezanosti in medsebojnega vplivanja med človekom in prostorom.

V zgodovinskem jedru je leta 1980/81 živelo 716 prebivalcev ali 65,5 % iz leta 1971. Število prebivalcev se je v 100 letih zmanjšalo za polovico, od tega za četrtno samo v zadnjih desetih letih (l. 1869 — 1456 prebivalcev, l. 1971 — 1054 prebivalcev). Starostna struktura prebivalstva se slabša, saj

sta je sorazmerno visok delež prebivalcev z nizko izobrazbeno stopnjo. Glede na dohodek na člana gospodinjstva so razmere v jedru bistveno slabše od drugih delov mesta. V jedru je značilen pojav, da se vanj sicer priseljujejo mlajše družine, vendar običajno ostajajo le krajši čas, dokler si ne pridobe boljšega stanovanja drugod. Značilen pojav je tudi preseljevanje znotraj jedra, saj se je kar 10 % anketiranih gospodinjstev v zadnjih letih vsaj enkrat preselilo.

Prebivalci zgodovinskega jedra menijo, da je staro Krško zelo primerno za bivanje in stanovanje. Navezani so na socialni in kulturni prostor, ki ga soustvarjajo. Zato si kar 82 % prebivalcev želi ostati v njem tudi naprej. Veliko jim namreč pomeni, da jedro kot bivalni in stanovanjski prostor ustreza njihovemu načinu življenja.

Odnos prebivalcev do stanovanja, načini uporabe, želje in predstave o stanovanjih se razlikujejo glede na strukturo uporabnikov.

Kvaliteta stanovanja je neprimerno višja, če ima stanovanje dodatne prostore in možnost uporabe zunanjih prostorov (vrt, dvorišče) in drugih elementov razširjenega stanovanja, ki omogočajo prevladujoči živ-

ljenjski slog. Z obstoječimi stanovanji so v glavnem zadovoljni in menijo, da jih je mogoče urediti tako, da bi bili še bolj (80 %).

Novejše pridobitve (objekte in ureditve) anketiranci ocenjujejo glede na potrebnost in likovno kvaliteto. Potrebni objekti so bili (po vrstnem redu) vrtec, prizidek občine in nova obvoznica, odveč pa so avtobusno postajališče, parkirišča ob Savi in Slovenijaavto. Lep objekt je predvsem prizidek občine, grda pa so parkirišča in neurejen drevored ob Savi. Odnos do predvidenih novogradenj temelji predvsem na bojzani, da bodo le-te posegle v njihovo neposredno stanovanjsko okolje in jim odvzele tisto, zaradi česar (še) vidijo prednosti bivanja v jedru (gre predvsem za površine razširjenega stanovanja).

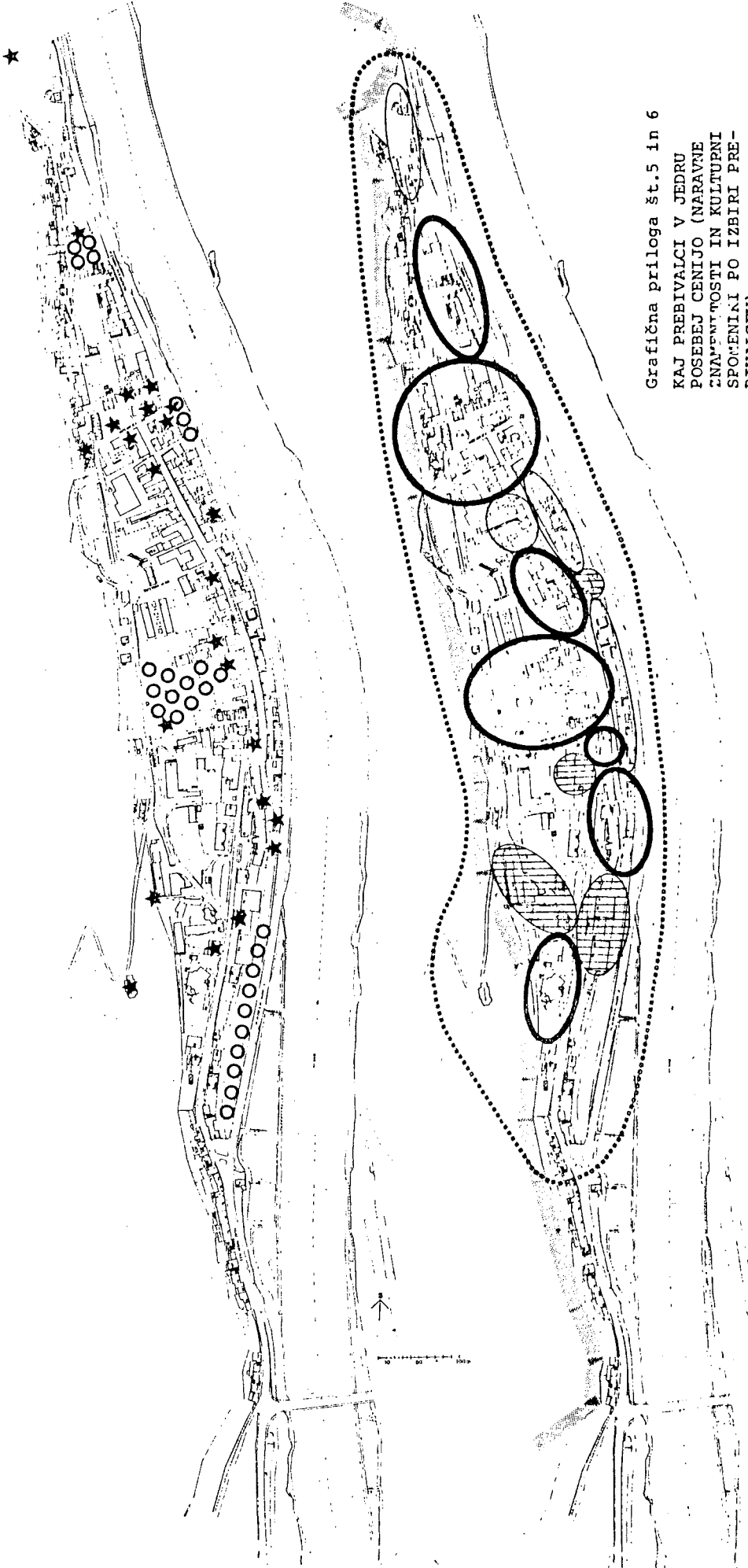
Pri prenovi zgodovinskega jedra je pripravljeno sodelovati 68 % anketirancev, in sicer pri skupnem zbiranju sredstev po sprejetem planu preнове ali z lastnimi sredstvi in posojili. V primerjavi z rezultati etnološkega vprašalnika za stanovalce jedra je presenetljiv odgovor v vprašalniku za sekundarne uporabnike, torej obiskovalce in zaposlene v jedru, ki bi bili s samoprispevkom kar v 88 % pripravljeno sodelovati pri prenovi zgodovinskega jedra.

Pripravljenost prebivalcev jedra za sodelovanje pri načrtovanju preнове je zelo visoka, zahtevajo pa več informiranja.

Namen preнове je po mnenju prebivalcev predvsem izboljšanje stanovanjskih razmer sedanjih prebivalcev in kolikor je možnosti brez škode zanje, tudi naselitev novih prebivalcev, nadalje varstvo kulturne dediščine, na zadnjem mestu pa sta intenzivna nova stanovanjska gradnja na njihovih vrtovih in izseljevanje sedanjih prebivalcev, ki sta tudi očitni bojzani večine. Želijo si načrtno in postopno prenovi (70 %).

Po prenovi želi ostati v stanovanju 86 % anketiranih, 6 % anketirancev pa ne želi ostati v jedru kljub izboljšanim razmeram.

Na vprašanje o glavnih oblikah aktivnosti v prostem času smo ugotovili največje zanimanje za delo na vrtu, sprehode in delo v vinogradu. Tudi prek drugih vprašanj v etnološkem vprašalniku (od katerih pa se nobeno ni neposredno nanašalo na vrt) smo ugotovili izredno navezanost prebivalcev zgodovinskega jedra na obdelovanje zemlje. To pogojuje urbano-ruralni način življenja, ki ga živijo. Hkrati jih lastni kos zemljišča približuje ali izenaka vsaj glede kvalitete razširjenega stanovanja s tistimi prebivalci mesta, ki živijo v enodružinskih hišah. Prebivalci jedra menijo, da so njihove življenjske razmere boljše od razmer

Grafična priloga št.5 in 6
 KAJ PREBIVALCI V JEDRU
 POSEBEJ CENIJO (NARAVNE
 ZNAMENITOSTI IN KULTURNI
 SPOMENIKI PO IZBIRI PRE-
 BIVALCEV)

1. OBJEKTI

★ izredno cenjen objekt
 (naravni, kulturni)

2. AMBIENTI

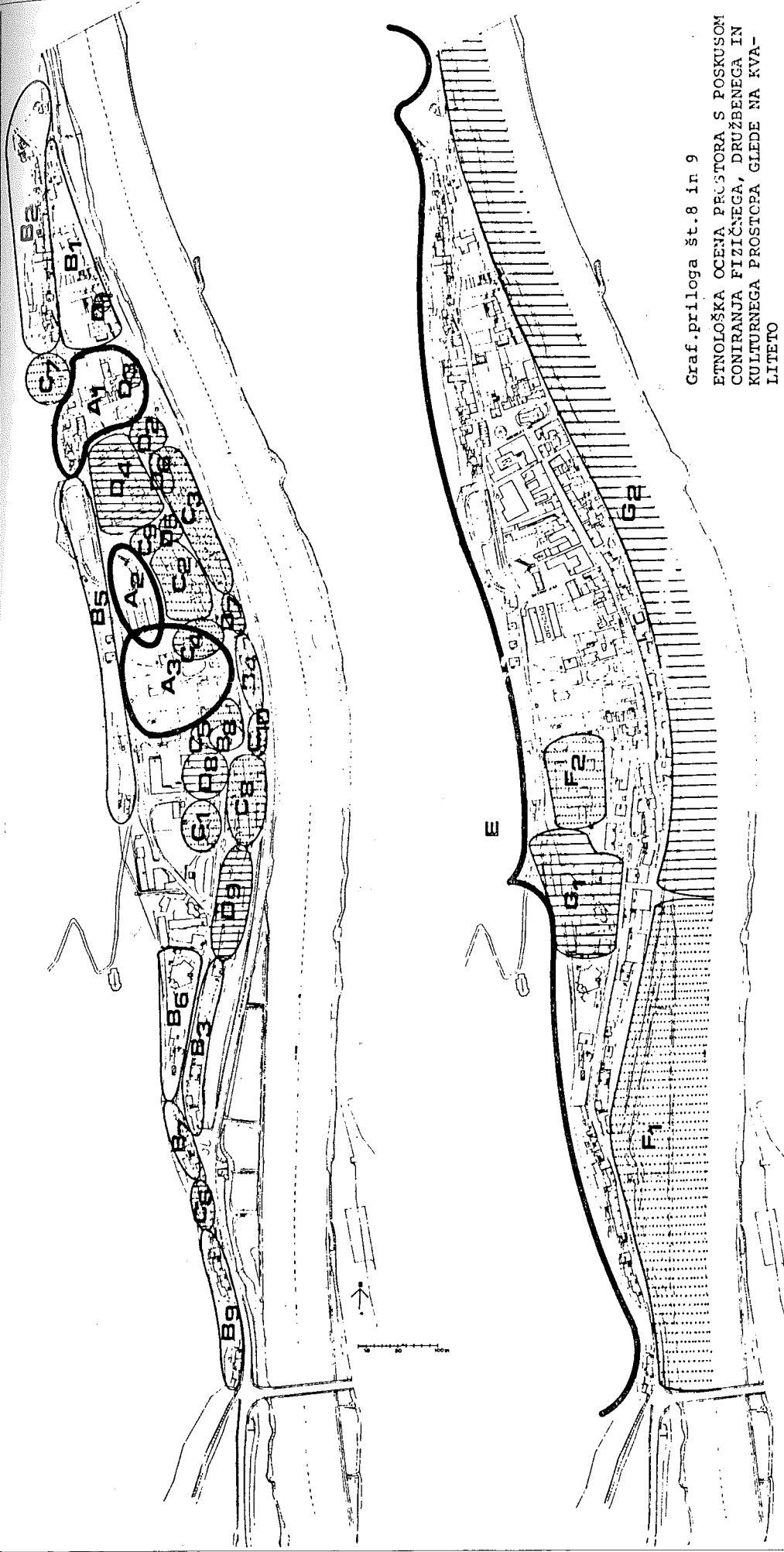
○ izredno kvaliteten

○ kvaliteten

▨ moteč

..... mestno območje, ki ga
 prebivalci ocenjujejo
 za urbani spomenik

▨ območje, ki ga prebivalci
 cenijo kot kvalitetno
 naravno okolje

Graf. priloga št. 8 in 9

ETNOLOŠKA OCENA PROSTORA S POSKUSOM
CONIRANJA FIZIČNEGA, DRUŽBENEGA IN
KULTURNEGA PROSTCEA GLEDE NA KVA-
LITETO

8. STANOVANJSKI PROSTOR:

- A** kvalitetno in izrazito oblikovan ustvarjeni prostor
- B** izoblikovan ustvarjeni prostor
- C** neizrazito izoblikovan ustvarjeni prostor
- D** neizoblikovan ali negativno izoblikovan

9. NESTANOVANJSKI PROSTOR:

- E** posebno kvaliteten
- F** moteče izoblikovan
- G** nekvalitetno in zelo moteče izoblikovan

tistih, ki žive v blokih v novih soseskah Krškega. Poleg bivalnih kvalitiet, ki jih vrto-
vi nudijo, gre pri precejšnjem delu prebi-
valstva tudi za delno eksistenčno odvisnost.
Tudi družabne aktivnosti v soseščini se v
veliki meri odvijajo na vrtovih ali na ulici
pred hišo, kjer prebivalci tudi uveljavljajo
lastne oblikovne ureditve (korita za cvetje,

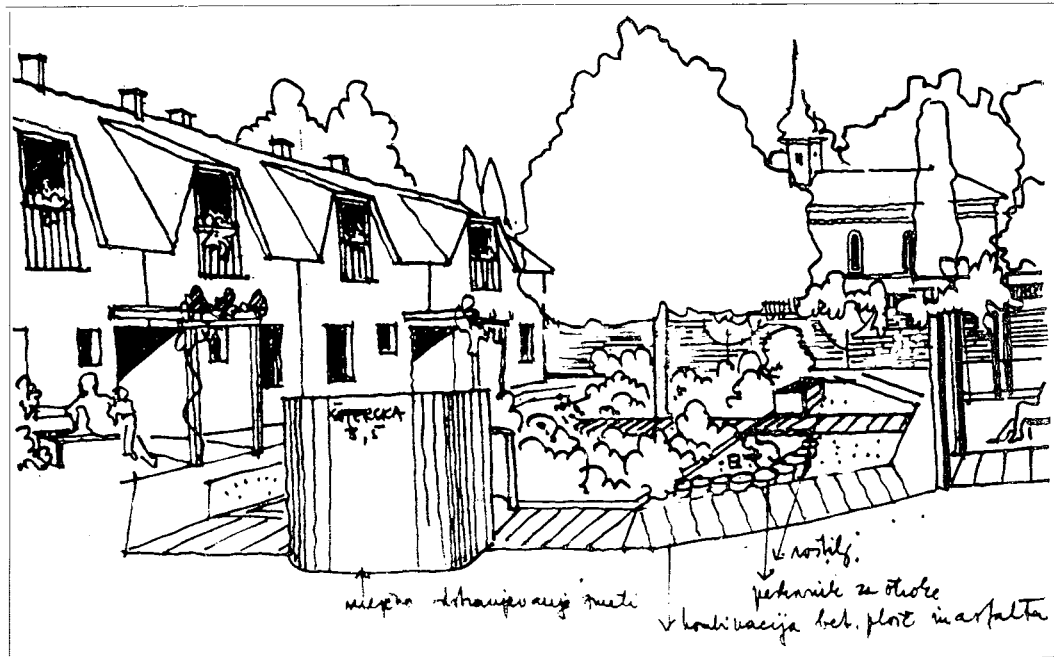
nološke ocene so bili predstavljeni prebi-
valcem Krškega na posebni razstavi v Gal-
eriji Krško z namenom, da bi vprašanci
lahko preverili svoje osebno in nam po-
sredovano mnenje z mnenjem drugih vpra-
šancev in da bi nevpripranim prebivalcem
jedra in mesta predstavili celovito proble-
matiko območja kot bivalnega okolja in jim

2.—3. KRŠKO. Etnološka analiza in ocena zgodovinskega jedra izhaja iz potreb po večji soudeležbi in soodločanju javnosti pri prenovi. Usmerjena je k identifikaciji dejanskih problemov in vrednot bivanja v jedru

4

4.—7. KRŠKO. Skici možnih ureditev mestnega predela po predlogih prebivalcev Šoferske ulice in Ceste krških žrtev

klopi ipd.)
Glede odnosa do prebivalcev, ki prihajajo zadnja leta stanovat v historično jedro, je le 22 % anketiranih izjavilo, da pri tem nimajo težav. Nasprotno pa anketirani novejši prebivalci menijo, da so sprejeti kar dobro.
Rezultati terenskega dela in delno tudi et-

omogočili primerjavo z njihovim mnenjem o problemih in vrednotah jedra. Iz vtisov, ki so jih posredovali obiskovalci razstave, je razvidno, da se identificirajo z ugotovljenim. Pravijo tudi, da »pomeni razstava prijetno novost glede urbanistične politike«, ker upošteva potrebo, da je mnenje prebivalcev jedra soudeleženo v oblikovanju in

namenjena funkcijam, ki presegajo lokalni značaj, drugo pa zasedajo stanovanjske stavbe s pripadajočimi zemljišči, lokalne prometnice in spremljajoče dejavnosti. Zanimiva je primerjava med jedrom (in sicer kot opremljenim stanovanjskim območjem) in novejšimi stanovanjskimi naselji v Sloveniji podobne opremljenosti. Čeprav pre-

vladuje v njem nizka zazidava, je jedro po izrabi bliže tistim novim naseljem s srednjevisoko, po prostornosti in zazidanosti pa tistim z nizko zazidavo. To priča o racionalnosti oblike zazidave, kakršna prevladuje v jedru, pa tudi o tem, da morajo biti odločitve o zmanjševanju prostih površin (torej o obsegu nove gradnje) in tudi o

prenovi jedra, »predvsem pa razveseljuje dejstvo, da smo živo zainteresirani za ohranitev bogate mestne dediščine«.

Gradbenotehnični vidik

Eden izmed osnovnih posegov na stavbnem skladu zgodovinskega jedra mesta Krško, ki ga hočemo izenačiti s sodobnimi standardi za uporabo, je njegova gradbenotehnična konsolidacija. Če gledamo predvsem na kulturnozgodovinski pomen večine stavb v jedru, je gradbenotehnična sanacija tudi prvi in najpomembnejši korak pri ohranjanju in varstvu nepremične kulturne dediščine.

Stare zidane stavbe v jedru imajo razmeroma ugodno konstruktivno zasnovu, saj je ta preprosta in simetrična, v zidovih pa so manjše odprtine. Glavna pomankljivost je slabša kvaliteta materialov in gradnje, kar pa se deloma kompenzira z večjo debelino zidov.

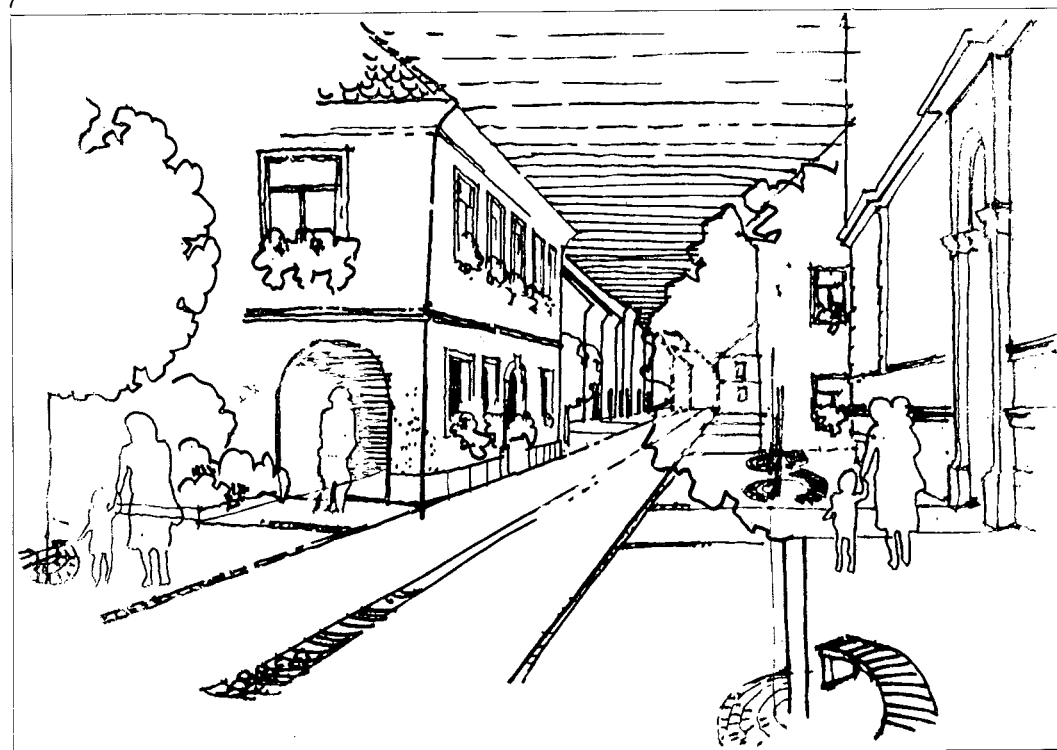
Z opazovanjem in analizo stanja je mogoče trditi, da so stavbe večinoma dovolj odporne na predvidene potresne obremenitve, oziroma jih je mogoče s posegi, ki so še ekonomsko opravičljivi, usposobiti za prevzem teh obremenitev. Razen treh izjem, so vse stavbe v takem stanju, da bi bila gradbena sanacija cenejša kot pa ponovna zidava. Sanacija teh objektov je kljub slabemu gradbenemu stanju tehnično mogoča in upravičena, ker gre za posebne kulturne in ambientalne kvalitete.

Za celotno območje prenove je potrebno predvideti, da se postopoma odpravi vlaga iz zidov, ojači stavbe za potresno varnost, zagotovi varnost pred požarom, da se odpravi pomanjkljivosti dosedanjih novejših posegov in da se zagotovi kvalitetno preprojektiranje. Pri prenovi imajo prednost objekti v slabšem stanju, kulturni spomeniki in objekti, v katerih živi več družin.

Urbanistični vidik

Zgodovinsko jedro smo analizirali z namenom, da bi pridobili objektivnejše podatke o njegovi uporabni vrednosti kot stanovanjskega območja in kot mestnega središča. Pri tem je bil dan poseben poudarek analizam o njegovi stanovanjski in bivalni vrednosti za današnje potrebe, pri čemer smo upoštevali značilnosti potencialnega uporabnika.

Tretjina površine zgodovinskega jedra je

možnostih izrabe podstrešij ter zviševanja obstoječih objektov zelo previdne, saj bi znižale prostorski standard. Seveda pa so to splošne ugotovitve, ki veljajo za celo jedro: njegova bistvena značilnost je, da so nekateri deli bolj izrabljeni, zazidani, prometni in nezeleni kot drugi. To sta predvsem oba najstarejša dela, in sicer Dalmatinova ulica pri bivšem rečnem pristanišču in razširjeni del Ceste krških žrtev. Zato smo zgodovinsko jedro razdelili na več območij; skupno jih je šest, glede morfološke, etnosocialne in funkcionalne značilnosti. Vsako območje je tudi bodoča urbanistična ureditvena enota, torej najmanjše območje, v katerem bo potrebno preveriti ustreznost vsakega posega vanj.

V območju je 169 objektov s hišno številko. Večina je pritličnih ali enonadstropnih, višji so redke izjeme. Dve tretjini stavb je v zasebni lasti in se uporabljajo na podoben

način kot današnje vrstne hiše.

V območju je 271 stanovanj. Prevladujejo enosobna stanovanja, ki jih je kar polovica. To so običajno sobe s skupnimi sanitarijami, preostanek delitve večjih stanovanjskih enot v manjše, manj komfortne v prvem času po vojni in posledica nadaljevanja tovrstne delitve ob splošnem siromašnju območja. Pod standardom je tudi kvaliteta in opremljenost stanovanj — večina je brez kopalnice, več kot polovica brez stranišča v stanovanju.

Območje je dobro opremljeno s spremljajočimi dejavnostmi. Primerjava z novjšimi stanovanjskimi naselji s celotnim spremnim programom v Sloveniji to nesporno potrjuje, saj praktično nobeno ne dosega niti opremljenosti starega jedra Krškega, ki sicer ni izrazito središče. Potrebno je upoštevati tudi neenakomerno razporejenost teh dejavnosti, ki ne sledijo koncentraciji

prebivalstva, izrabljenost in nefunkcionalnost prostorov, prav tako pa ne ustreza struktura dejavnosti. Hkrati so tu tudi glasbena šola, galerija, knjižnica, zdravstveni dom. Obrt je razvita, vendar ni usmerjena v osebne storitve.

Varstvo vrednot

Izčrpna analiza in ocena stanja sta bili osnovnega pomena za ugotovitev vrednot območja in njegovih delov ter za opredeljevanje elementov, obsega in vsebine varstva. Pri tem nam je bil v pomoč tudi poenoten postopek za različna strokovna področja, ki je zahteval tudi opredelitev posebnih vrednot ter pogojev njihovega ohranjanja. To vsekakor pomeni širši obseg analiziranega in ocenjenega gradiva, kakor je bila navada doslej. Elemente, ki so potrebni varstva, ugotavljajo morfološka analiza, topografski opis in valorizacija ambientov in posameznih arhitektur, gradbenotehnična analiza stanja in načinov gradnje, etnološka analiza in urbanistično-prostorska analiza.

Na podlagi ocene oblikovanosti in funkcionalne vrednosti fizičnega prostora so to:

- jasno oblikovane meje naselja, višinska niveleta in gabariti,
- glavni pogledi na mestno jedro, značilna peta fasada, glavni pogledi iz mestnega jedra,
- zasnova in hierarhija ulične mreže ter razdelitev stavbnega tkiva na ulične bloke,
- ulične gradbene črte in posebnosti v njihovem poteku,
- parcelacijska mreža,
- organizacija stavbnega tkiva (vrsta zazidave),
- arhitekturna zasnova,
- spomeniški objekti in ambient,
- prostornost zgodovinskega jedra,
- z oblikovnimi danostmi večinoma uravnoteženi načini uporabe. Značilna je dopolnjujoča se in povezana uporaba odprtih in zaprtih površin stanovanjskega okolja in vzdrževanje razmerja med njimi,
- razmeroma dobra opremljenost prostora za potrebe prebivalcev in drugih uporabnikov,
- park kot javna zelena površina.

Na področju etnosocialnih značilnosti gre za:

- visoko stopnjo socialnih in kulturnih in-

8. KRŠKO. Po mnenju nekaterih prebivalcev je tudi v zgodovinskem jedru mogoče uresničiti lastne predstave o optimalnem življenjskem okolju

9. KRŠKO. Kulturno zgodovinske vrednote v zgodovinskem jedru po mnenju njegovih prebivalcev

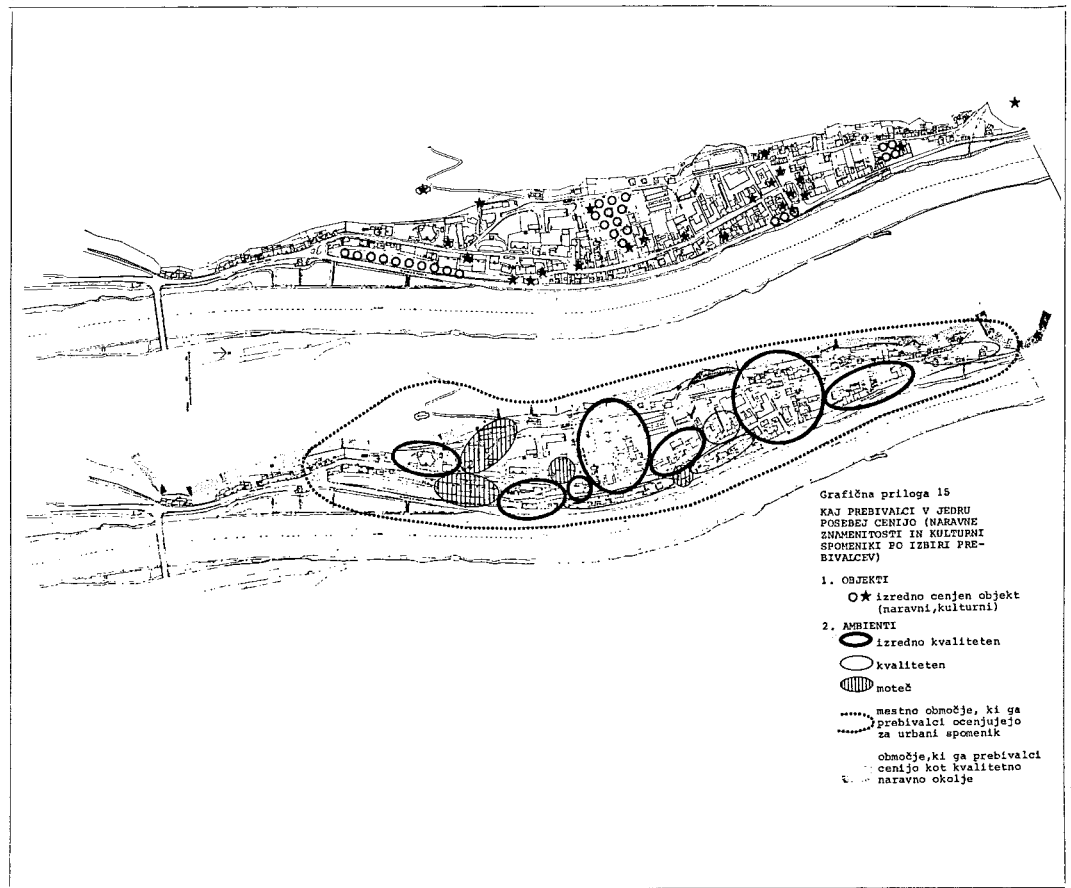
10. in 11. KRŠKO. Dopoldne je zgodovinsko jedro polno obiskovalcev in drugih delov mesta in okolice. Popoldne je prazno, a le navidez — življenje poteka za pročelji hiš in na vrtovih

terakcij, kakršna je dosežena na območju Hočevarjevega trga, Šoferske ulice in mestnega parka in na območju severnega in južnega predmestja,

— ambiente in objekte, ki materializirajo prebivalcem mesta in jedra njihov kulturni spomin oz. zanje menijo, da lahko predstavljajo njihovo kulturno izkaznico, to so: severni del Valvazorjevega nabrežja, Hočevarjev trg z Valvazorjevim nabrežjem, park s kapucinskim samostanom in delom Ceste krških žrtev, Dalmatinova ulica in bivši pristan ter širše območje bivše Hočevarjeve hiše (območja) in župnišče s parkom in antičnimi kamni, Galerija (bivša špitalska cerkev), bivše sodišče, župna cerkev, Hočevarjev in Valvazorjev spomenik, Mencingerjeva hiša, kmečka hišica na dvorišču hiše na Cesti krških žrtev 13, kapucinski samostan, spomenik NOB in park, meščanske stavbe na Cesti krških žrtev 18 (secesija), 40 (secesija), Dalmatinova 4 a (renesančni in baročni elementi, »najstarejša trgovina v Krškem«), Dalmatinova 5 (secesija), zajet izvir pod sv. Rozalijo (z vključeno letnico 1635), sv. Rozalija, Hočevarjeva vila, ostanki drevoreda ob Valvazorjevem nabrežju.

Gradbenotehnične posebnosti, kot so lesena predalčna gradnja v višjih nadstropjih posameznih objektov (Dalmatinova 4 a,

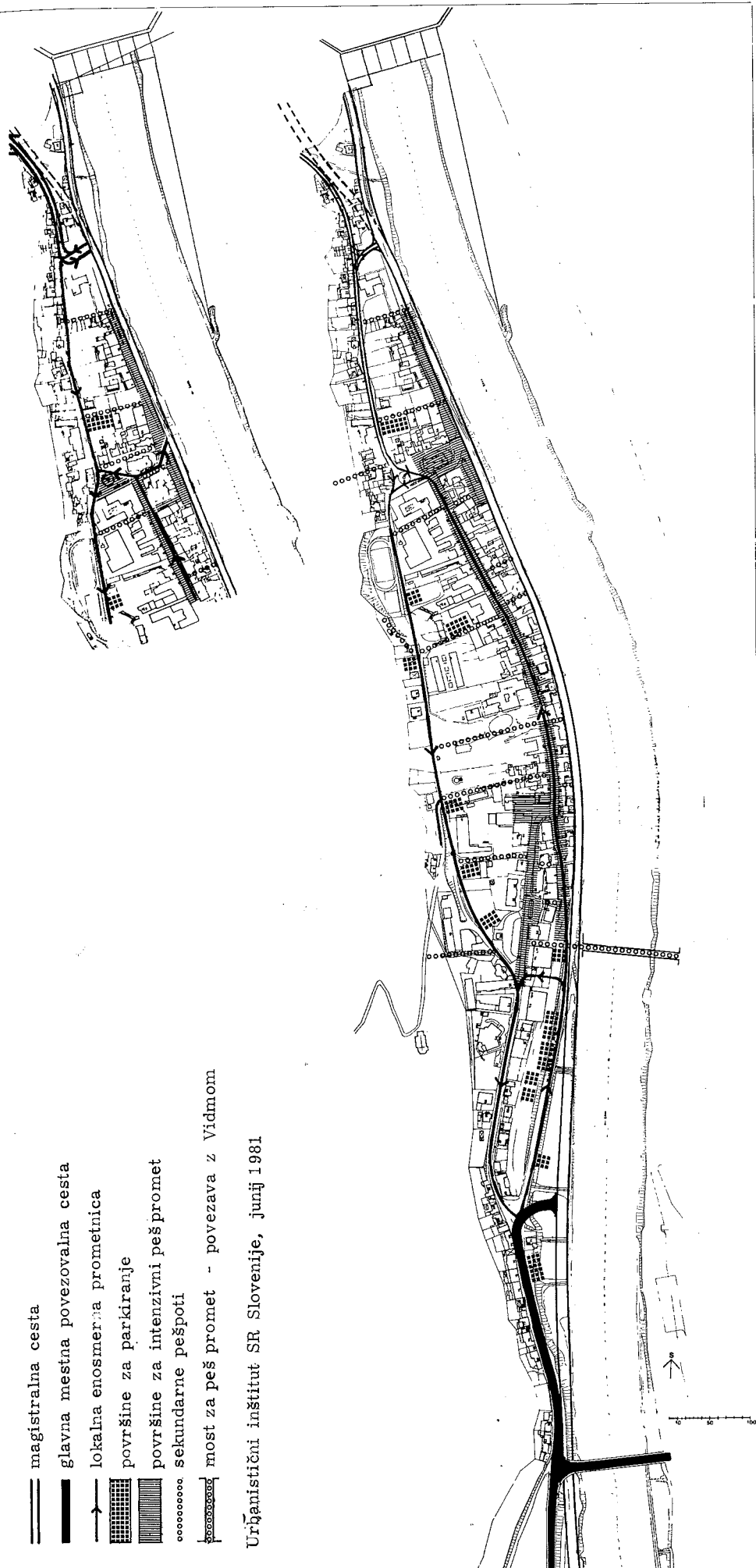
9

PREDLOG BODOČE PROMETNE UREDITVE MESTNEGA
JEDRA V KRŠKEM - VARIANTA PARALELNE CESTI

most za peš promet - povezava z Vidmom

Urbanistični inštitut SR Slovenije, junij 1981

12. KRŠKO. Predlog razvrščanja spremljajočih in drugih centralnih dejavnosti predvideva, da se dejavnosti lokalnega značaja usmerjajo v območji Dalmatinove ulice in severnega dela Ceste krških žrtev. Centralne dejavnosti širšega pomena so omejene in enakomerno razporejene po jedru

13. KRŠKO. Pereči problemi kulturne dediščine zahtevajo poglobljeno sodelovanje konzervatorske stroke tako pri načrtovanju kot pri izvajanju prenove

14. Predlog bodoče prometne ureditve daje v zgodovinski mestni ulici prednost pešču, ne izloča pa popolnoma motornega prometa. Most za pešce čez Savo na mestu bivšega rečnega pristanišča naj bi staro Krško in Videm bolje povezal in obogatil življenje prebivalcem obeh delov mesta

objektov ob Cesti krških žrtev in Hočevarjevem trgu); druge verjetne, a danes očem skrite ostaline, ki bi mogle bolje dokumentirati in prezentirati mestno zgodovino; zanje je potreben arheološki izkop (območje bivšega pristanišča in južnega obzidja, območje Hočevarjevega trga in severnega obzidja, grajsko območje).

Za vse opisane varstvene elemente so podane urejevalske smernice, ki pa jih zaradi obsežnosti in podrobnosti ne moremo posebej opisovati.

Razvojne možnosti zgodovinskega jedra kot stanovanjskega območja

Ugotavljali smo jih z naslednjimi merili ali načeli:

- z upoštevanjem stanovanjskega potenciala obstoječih stavb, ki po gradbeno tehnični strani niso problematične za prenovo
- z upoštevanjem lokalno prirejenih planskih standardov in urbanističnih normativov, predvsem glede odnosov med zazidano in prsto površino
- s stanovanjskim značajem prenove
- s predvidevanji, da se centralne dejavnosti, ki nimajo možnosti za razvoj v jedru, postopoma preselijo in sprostijo zemljišča za stanovanjsko gradnjo, spremljajoče dejavnosti in tiste mestne centralne dejavnosti, ki bi ostale v jedru; izbira namena izhaja iz ocene stanja in potreb posameznega ureditvenega območja
- z obravnavo posameznega ureditvenega območja kot najmanjšega funkcijskega stanovanjskega območja
- z željo po čimbolj izenačenih pogojih stanovanja in bivanja v jedru
- z upoštevanjem načina življenja in uporabe prostora
- z upoštevanjem lokalnih oblikovnih posebnosti, predvsem oblike zazidave in dimenzije objektov
- s posebej ocenjenim možnim številom stanovanj v obstoječih objektih in posebej v novogradnjah. Pri tem je potrebno poudariti pomen načela, da ocena izhaja iz značilnosti posameznega območja in da števila stanovanj ni mogoče prenašati iz objektov, ki naj bi jih prenavljali, na novogradnjo in obratno (glej 5. alinejo)
- mogoča je nadomestitev obstoječih objektov, ki nimajo posebnih kulturnozgodovinskih kvalit, vendar v stanovanjski namen, ki mu je lahko dodan tudi poslovni,

in v obliki, s katero se vključuje v obstoječe okolje.

Ugotovili smo, da je mogoče s prenovno obstoječih objektov pridobiti ob upoštevanju zgoraj opisanih vodil največ 319 stanovanj, v novih prizidkih na dvoriščih obstoječih objektov 39 stanovanj, z novogradnjo na sedanjih vrtovih 30 stanovanj in na drugih razpoložljivih površinah 59 stanovanj — skupno torej 447 stanovanj za okoli 1500 prebivalcev.

Kljub temu, da površine spremljajočih dejavnosti močno presegajo obstoječe in predvidene potrebe, naj se ne zmanjšujejo, ker se v njih oskrbujejo tudi zaposleni v jedru in obiskovalci, prav tako pa naj jih ne bi povečevali. Posebne razvojne možnosti ima drobna obrt, za katero je potrebno oblikovati ustrezno politiko na mestni in občinski ravni. Z vidika primerne opremljenosti območja je nujno vztrajati, da se ponovno osposobi osnovno šolstvo, posebno ko bo izpraznjena stavba današnjega Šolskega centra, ki se seli drugam. Vrtec bo za nove potrebe zadoščal, pač pa bo potrebno povečati samo stavbo, ureditve in povečanje pa izvajati s primerno občutljivostjo za izredno kvalitetno kulturno in naravno okolje vrtca. V jedru je potrebno urediti prostore za aktivnosti in dejavnosti, ki sodijo vanj glede na posebne značilnosti in potrebe prebivalstva in območja — večnamenska dvorana in drugi dovolj veliki prostori lokalnega družbenega središča, za katere sta se po merilih dostopnosti in razpoložljivega prostora pokazala kot najprimernejša oba najstarejša dela jedra.

Kulturne ustanove širšega pomena bi bile lahko v kapucinskem samostanu, cerkvi sv. Križa, Valvazorjevi hiši, simbolični Dalmatinovi hiši, spomeniških meščanskih hišah v Dalmatinovi ulici, in sicer kot prostori za galerijsko in knjižničarsko dejavnost, muzejske zbirke in koncerte.

Površina za igro otrok je upoštevana deloma v okviru površin razširjenega stanovanja, vendar je potrebno kljub temu v vsakem ureditvenem območju predvideti manjše igrišče za skupinsko igro otrok. Splošno igrišče za otroke in odrasle bi imeli s souporabo šolskega igrišča in v okviru športnih naprav na stadionu Matije Gubca. Park pomeni izredno kvaliteto v opremljenosti jedra in ga je potrebno kot takega obdržati ter mu morda še dodati kakšen poudarek (npr. spominski park velikih Krčanov).

Kot spremljajoči objekt družbenega standarda naj bi se v jedro vključil manjši kombinirani dom za stare, ki bi bil dodatni družbeni center in bi nudil nekatere usluge

(npr. nega, prehrana) tisti večini starih občanov, ki bi obdržali samostojna gospodinjstva.

Prometna ureditev naj bi zmanjšala število vozil v jedru, povečala prometno varnost pešcev in zmanjšala negativne učinke motornega prometa. Območje jedra se šteje za eno od lokalnih prometnih območij v mestu, ki so med seboj povezana s primarnimi mestnimi cestami in prek teh s cestami višjega reda. Lokalni prometni sistem je namenjen vsem vrstam notranjega prometa na kratke razdalje in upošteva močno udeležbo pešcev. Prometna ureditev upošteva posebnosti prostora in značilnosti sedanjega in predvidenega razvoja, predvsem omejen prostor za promet na zgodovinskem območju, razporeditev dejavnosti, velikost jedra in mesta itd. Ker je v jedro težko vključevati promet, je potrebno omejevati nadaljnji razvoj dejavnosti, ki ga zahtevajo preveč, to pa so predvsem dodatne centralne dejavnosti mestnega značaja. Popravki prometne mreže so osredotočeni zunaj (ožjega) zgodovinskega območja. Ceste, ki omogočajo večje hitrosti, to so magistralna cesta in delno tudi primarne mestne ceste, so ločene od naselja z intenzivno zazelenitvijo, ločevanjem nivoja križajočih se prometnic itd.

Zgodovinsko jedro kot subkultura potrebuje središče za svoje javno življenje — prostor, kjer vidiš ljudi in se sam pokažeš. To naj bi bila nadalje glavna mestna ulica, kjer pa mora biti človeku omogočeno tudi ustavljanje, ne le gibanje. Pretirano zmanjšanje funkcije ulice kot »prometnega kanala«, npr. z zaporo za motorni promet, bi lahko ponovno zavrlo razvoj območja, podobno kot premočan promet. Zaželeno razmerje je mogoče doseči predvsem s preoblikovanjem ulice v območje privilegiranega prometa za pešce, vendar ni nujno, da bi izločili motorni promet. Ta naj poteka s posebnimi pogoji glede na vrsto vozila (npr. samo kolesarjenje, osebni avtomobil in dostavna vozila), hitrost (npr. do 40 km/h), predvidene naj bodo občasne zapore. Glavni vhodi v stavbe naj bodo z ulične strani, nameščeni in oblikovani tako, da jih ljudje, ki prihajajo v stavbo, zagledajo istočasno kot stavbo samo. Z ustreznim prometom bi izpolnili tudi druge naloge: glede stanovanj in bivanja v jedru, varstva dediščine, gradbenega stanja itd. Podana sta dva različna predloga za ureditve prometa, z obvoznico in z vzporednima cestama. Oba izhajata iz enakih strokovnih izhodišč in vodil oblikovanja, ki upoštevajo novejša dosežke na tem področju, ocenjene pa so tudi prednosti in slabe str-

ni. Kot boljša je priporočena varianta z vzporednima cestama. Pri tej je glavna ulica razbremenjena s prometno paralelo, ki vodi prometni tok v drugo smer. Sedanja prometna ureditev, ki je v osnovi podobna, je mišljena kot prva faza bodoče ureditve. Glede na nujnost, da se izboljša prometni priključek jedra na ceste višjega reda, se predvideva izvedba novega severnega priključka.

Naj na koncu povzamem pglavitna varstvena vodila pri prenovi zgodovinskega jedra v Krškem:

— dolgoročni značaj programskih in urejevalskih smernic

— širina strokovne obravnave

— vsebinska naravnost pogojev bodočega urejanja

— dovolj podrobne arhitekturno oblikovalske norme za novogradnje in prenovu, ki pa vendar omogočajo sodobno oblikovanje — varovanje vrednot urbanega prostora tudi v obliki posebnih podrobnih določil v pravičniku za izvajanje urbanističnega načrta. Za zaščitene objekte in tiste objekte, ki so del spomeniškega ambienta, so podana tudi merila spomeniškega varstva.

Člani delovne skupine in drugi sodelavci pri pripravi in izdelavi naloge:

Koordinator in vodja naloge: Lenka Molek

Značilnosti oblikovanosti prostora in zgradb: Jelka Pirkovič-Kocbek in študentje umetnostne zgodovine in etnologije

Etnološki vidik: Branka Bratko-Berce, Lenka Molek in študentje etnologije

Gradbenotehnični vidik: Stojan Ribnikar, Lenka Molek

Vidik varstva kulturne dediščine: dr. Ivan Sedej, Majda Ribič-Frelj za Ljubljanski regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine.

Urbanistično-prostorski vidik: Lenka Molek, Katja Repič